

ENKELE VOORSTELLEN TOT INRICHTING EN BEHEER VAN DE BUSSUMMER-, WESTER- EN
ZUIDERHEIDE VAN DE STICHTING GOOISCH NATUURRESERVAAT, VOORAL MET BETREKKING
TOT HET BEHOUD VAN HET KORHOEN

Rijksinstituut voor Natuurbeheer, maart 1979

Naar aanleiding van een verzoek om advies over de inrichting van een rustgebied voor Korhoenders in 1977 zowel van de zijde van de Stichting Gooisch Natuurreservaat als van de Vogelwerkgroep Het Gooi e.o., werd een oriënterend onderzoek begeleid naar omvang en terreingebruik van de nog aanwezige Korhoenderpopulatie. Uit latere gesprekken bleek overigens dat men niet zozeer geïnteresseerd was in soortspecifieke beheersmaatregelen alswel in mogelijkheden tot handhaving of vestiging van een ecosysteem waarin ook Korhoenders een plaats hebben.

De situatie rond de heidevelden

Voor een beter inzicht in de problematiek zijn o.a. de volgende gegevens over de plaatselijke ontwikkeling en situatie van belang :

- In de loop van de jaren is er een grote versnippering en isolatie van de oorspronkelijke heideterreinen door bebouwingen, wegen en andere voorzieningen in het Gooi opgetreden die gepaard gingen met meer menselijke activiteiten.
- De oorspronkelijke functie van de heideterreinen voor de landbouw is reeds geruime tijd geleden teloorgegaan. De moderne ontwikkelingen in de landbouw hebben de isolatie van de heideterreinen verder bevorderd. In het Gooi is doorgaans ook een ruimtelijke isolatie tussen heide- en kultuurgronden opgetreden.
- Het wordt langzamerhand duidelijk dat althans een aantal fauna-elementen zoals Korhoen en Wulp, die nog steeds als specifieke heidedieren worden gekenmerkt, juist afhankelijk zijn van de relatie heide - aanliggende cultuurgrondend.

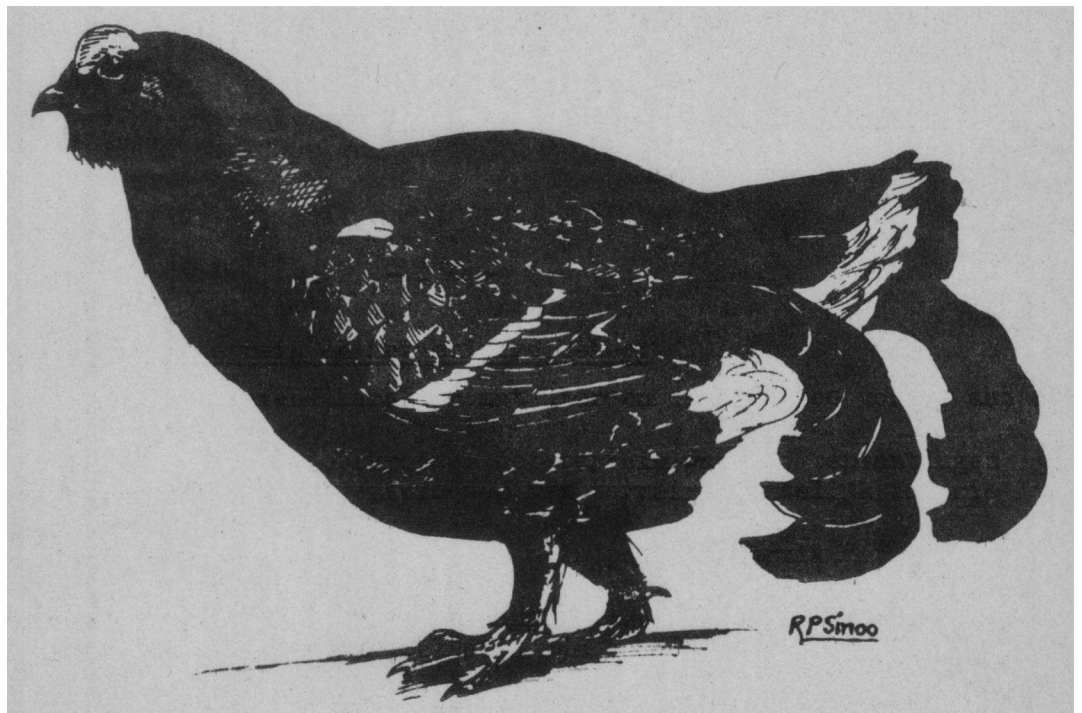
De huidige stand van de Korhoenpopulatie (zie bijlage rapport onderzoek)

- De korhoenders worden niet alleen ook landelijk bedreigd maar nemen in geheel West-Europa snel in aantal af. Het lijkt daarom de moeite waard om te bezien of de Gooise restgroep in stand gehouden kan worden zonder daarbij al te zeer op soort-specifiek beheer af te gaan.
- De overgebleven Korhoenders en ook de Wulpen in het Gooi hebben zich in een gering bestand kunnen handhaven op het grootst overgebleven terrein, namelijk de Bussummer- en Westerheide. Op de kleinere afgesplitste heideterreinen worden ze incidenteel waargenomen.
- De Korhoenders moeten nu, in tegenstelling tot vroeger, al hun voedsel op de heide vergaren.
- De restpopulatie is betrekkelijk geïsoleerd van de overige populaties in Nederland doch er zijn aanwijzingen die op een eventuele geringe uitwisseling wijzen.
- In het voorjaar van 1978 werden regelmatig 1 haan en 4 à 5 hennen waargenomen.
- In de zomer van 1978 werden kuikens signaleerd en gedurende de winter 1978 - 1979 werden een haan en zeker zes hennen gezien.
- De dieren werden voornamelijk gezien binnen het door de Vogelwerkgroep aangegeven rustgebied waarbij ook de speciale aangelegde akker een rol is gaan spelen. Ook broedden hier in 1978 twee paar Wulpen.
- De vogels zijn niet schuw en de vluchtafstand tot de mens bedroeg slechts enkele tientallen meters. Verstoring door niet aangeliende honden werd regelmatig gezien.

Enkele kenmerken van het terrein en het huidige beheer

- Het terrein heeft een glooiend karakter met hier en daar bosjes vooral aan de randen.
- Vele rechte doorgaande paden doorkruisen het terrein waarbij beplantingen langs de Crailloseweg en de Hilversumseweg het terrein ruimtelijk in drie gedeelten opsplitsen.
- Het terrein wordt verder gekenmerkt door een intensief gebruik dat als volgt kan worden gecategoriseerd : militaire schietbaan met een deel militair oefengebied, waterwingebied (twee maatschappijen), doorgaand verkeer, recreatieve wandelaars, dagcampings, het uitlaten van honden, ruitersport, trimmen en natuurbelevers (gering in aantal).
- Het beheer is er voornamelijk op gericht om iedere gebruiker en geïnteresseerde zo tevreden mogelijk te houden, waarbij het terreinbeheer afgestemd is op het creëren van een open landschap met fraaie hei door het kappen van opslag en branden van hei.
- De laatste jaren werd ten behoeve van het faunabeheer een speciale akker met bosjes aangelegd, terwijl voor een bepaald gedeelte gedurende de broedtijd een aanlijngedod voor honden geldt. Ook militairen houden bij hun oefeningen rekening met de broedtijd.
- Een vegetatiekaart is niet aanwezig terwijl, uitgezonderd een broedvogelinventarisatie uit 1975, geen verdere inventarisaties bekend zijn. Natuurlijke predatoren van het Korhoen zoals Havik, Kiekendief en Vos worden slechts incidenteel gesignaleerd.
- Althans bij het faunabeheer worden effecten van bepaalde maatregelen niet nauwkeurig gevolgd.

▷

Voorstellen

Wij hebben getracht om onze voorstellen af te laten stemmen op de gegevens en ervaringen opgedaan tijdens (nog) kort-lopende onderzoek elders (RIN projekt 080, zie enkele rapporten) en de opgedane kennis omtrent de Korhoenders en het terrein gedurende 1978 (resumé Korhoenderwaarnemingen in bijlage). Het lag voor de hand om bij het toekomstig beheer uit te gaan van de veranderde situatie ten aanzien van de traditionele wisselwerking heide - kultuurgrond. De gedachten gaan uit naar enerzijds een mogelijk herstel van de oorspronkelijke situatie, anderzijds naar terreintypen waarin Korhoenders zich kunnen handhaven zonder daarbij gebruik te maken van kultuurgronden. Op de lange termijn zal dit moeten leiden tot een min of meer open landschapssysteem, in stand gehouden door een zo gering mogelijke menselijke inbreng. Helaas is op dit moment onze kennis nog te gering om dergelijke gedachten volledig te integreren in de voorstellen.

Wij zijn er van uitgegaan dat de natuurwetenschappelijke waarden van het gebied verre prevaleren boven alle andere. Wij menen deze uitgangsstelling mede te moeten ontleunen aan de gestelde vragen omtrent het beheer en aan de naam van de beheersstichting. Bovendien staat de grootte van het beoordeelde gebied geen kool en geit spaarbeleid toe. Andere doelstellingen zullen mogelijk meer aan bod komen in de sterk versnipperde overige terreintjes in de omgeving.

Toch zal er niet voorbij gegaan kunnen worden aan het feit dat het terrein nagenoeg rondom ingeklemd ligt tussen de bebouwingen. Vandaar dat voorlichting en 'natuureducatie' een belangrijke taak van de beheerders moet zijn. Bepaalde voorzieningen in de recreatieve sfeer, zoveel mogelijk geconcentreerd in de randen, zullen wellicht onvermijdelijk zijn. Het is echter volledig misplaatst om het gebied, in folders van de Stichting Gooisch Natuurreservaat, aan te prijzen als een gemakkelijk bereikbaar, voortreffelijk recreatiegebied. Ten aanzien van de specifieke vraag omtrent de instelling van een rustgebied menen wij dat het beter is om het beheer en beleid zo te voeren dat het niet nodig is om aparte gebiedjes hiervoor af te palen.

Uitwendig beheer en beleid

- Beheersmaatregelen (ook inwendige) moeten worden begeleid, gecontroleerd en effecten gemeten.
- Natuureducatie en voorlichting over het betreffende gebied is van groot belang (bijv. educatief centrum, excursies, waarnemingsposten, educatieve routes, terreinwerkzaamheden, etc.).
- Het padenstelsel moet worden aangepast o.a. aan de mogelijkheden en waarden van het terrein. Met name doorgaand verkeer en recreatie anders dan gericht op het natuurbeleven moet worden teruggedrongen. In eerste instantie zullen de toegangen tot het terrein via de drukke Larenseweg - Hilversumseweg moeten worden gesloten, met inbegrip van de daar gesitueerde dagcampings. Honden horen zowel loslopend als aangelijnd niet in een natuurterrein thuis. De grote hondentrek naar het gebied kan misschien worden afgeleid naar terreintjes met speciale hondenvoorzieningen (bijv. renveldjes) liefst elders in de omgeving. Eventueel kan worden besloten tot het uitstippelen van een wandelroute waar honden aan de lijn zijn toegestaan. Een beperkt aantal toegangspunten tot het terrein is wenselijk, met een beperkte dagelijkse toegankelijkheidstijd (bijv. gesloten een half uur voor zonsondergang en na zonsopkomst). Enkele gedachten over opzet en eventuele plaatsen voor speciale meer recreatieve voorzieningen voor de Bussummer- en Westerheide zijn schetsmatig aangegeven op een kaartje in de bijlage.

- Effecten van het 'beroepsgebruik' door militairen en waterleidingmaatschappijen kunnen in samenwerking met deze instanties worden geanalyseerd. Militaire activiteiten hoeven niet altijd direct als schadelijk voor het terrein te worden bestempeld. Beperkingen gedurende het broedseizoen en controle op de effecten van hun activiteiten lijken voorlopig voldoende. Grondwaterstandverandering als gevolg van het winnen van drinkwater moet worden nagegaan en dient eventueel vermeden te worden. Waterbeheersing is bij het beheer van heideterreinen van grote betekenis.
- Overleg met de overige beheerders van natuurterreinen in de omgeving is geboden om te streven naar uniform op elkaar afgestemd beheer. Verdere versnippering dient te worden vermeden en er moet worden gestreefd naar een mogelijke aansluiting vooral naar het zuiden met de Utrechtse Heuvelrug. Dit zal met name van grote betekenis zijn voor de verdere ontwikkeling van populaties van kruipende en lopende dieren.

Inwendig beheer

- Verspreid over het terrein kunnen in eerste instantie een zevental kultuurveldjes van minimaal 1 ha. worden gecreëerd (voor globale positie zie kaartjes in de bijlage). Deze kunnen eventueel afwisselend worden gebruikt als akker (graanprodukten), hooiland of weide voor jongvee, waarbij bemesting by voorkeur met stalmest moet geschieden (details te overleggen). Men is momenteel bezig om een markt te zoeken voor de produkten van een dergelijke 'primitieve landbouw'. De kultuurlandjes mogen niet in de omgeving van wandelroutes liggen.
- De Craillooseweg en de Hilversumse- en Larenseweg kunnen 'opengehakt' worden op de plaatsen zoals aangegeven in de schets in de bijlage. Eventueel kan alleen het fietspad van de Craillooseweg worden gehandhaafd en zal de Hilversumse- en Larenseweg verder moeten worden geïsoleerd.
- Het padentraject moet gedeeltelijk worden herzien ongeveer zoals schetsmatig is aangegeven in de bijlage. Hierdoor ontstaat vooral in het centrum een ruim gebied dat niet met paden wordt doorsneden. Enkele oude rechte paden lenen zich mogelijk goed voor inzaai van een grasmengsel en beheer als hooiland.
- Er moeten mogelijkheden voor de ontwikkeling van opslag van vooral grove den blijven. Groepen grove dennen met laag hangende takken zijn voor het Korhoen van zeer veel betekenis! De bomen kunnen in een vroeg stadium gedund worden ofschoon hier en daar dichtere bosjes gewenst zijn. Oudere opstanden kunnen dan worden gekapt of eerst uitgedund. De meest permanente bosjes langs de rand van het terrein moeten middels een zogenaamde zone van open boomhei overgaan in het heidegebied. Het zogenaamde pionierterrein moet een open karakter houden wat mogelijk door het militair gebruik in de hand wordt gewerkt.
- Het heidebeheer in de vorm van branden, maaien en eventueel plaggen moet zo kleinschalig mogelijk geschieden, waarbij boomopslag niet overal te gronde moet gaan. Verdere mogelijkheden moeten nog nader worden onderzocht.

Namens de afdeling Zoölogie en Wildbiologie,
Arnhem

Drs. F.J.J. Niewold en H. Nijland

◀